

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი
IVANE JAVAKHISHVILI TBILISI STATE UNIVERSITY
PAATA GUGUSHVILI INSTITUTE OF ECONOMICS

აკადემიკოს პაატა გუგუშვილის დაბადებიდან 110-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი
საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის
მასალების კრებული

ეროვნული ეკონომიკების მდგრადი განვითარების
აქტუალური პრობლემები
(10-11 ივლისი, 2015)

Proceedings of Materials
of International Scientific-Practical Conference
Dedicated to the 110th Birth Anniversary of Academician Paata Gugushvili

ACTUAL PROBLEMS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF
NATIONAL ECONOMIES
(10-11 July, 2015)

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა

PUBLISHING HOUSE OF PAATA GUGUSHVILI INSTITUTE
OF ECONOMICS OF IVANE JAVAKHISHVILI TBILISI STATE UNIVERSITY

თბილისი Tbilisi

2015

UDC (უპკ) 338(47+57)33(479.22)(063)

პ – 645

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პაატა გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტში 2015 წელს გამართულ საეთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკულ კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებების მასალები

Materials of reports made at the international scientific-practical conference held at Paata Gugushvili Institute of Economics of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University in 2015

სამეცნიერო-სარედაქციო კოლეგია: რ. აბესაძე (მთავარი რედაქტორი), ნ. არევაძე, თ. არნანია-კეპულაძე, ნ. ბიბილაშვილი (პასუხისმგებელი მდივანი), შ. გოგიაშვილი, ლ. დათუნაშვილი, გ. ერქომაიშვილი, ე. კაკულია, მ. კვარაცხელია, ალ. კურატაშვილი, თ. ლაზარაშვილი, ი. ნათელაური, ს. პავლიაშვილი, ვლ. პაპავა, ს. პარტიცკი, ა. სილაგაძე, დ. სოროკინი, ქ. ქველაძე, ნ. ხადური, მ. ხუსკივაძე, ლ. ჩიქავა, თ. ჩხეიძე

Scientific-editorial Board: R. Abesadze (Editor-in-Chief), N. Arevadze, T. Arnania-Kepuladze, N. Bibilashvili (Executive Secretary), L. Chikava, T. Chkheidze, L. Datunashvili, G. Erko-maishvili, Sh. Gogiashvili, E. Kakulia, K. Kveladze, N. Khaduri, M. Khuskivadze, Al. Kura-tashvili, M. Kvaratskhelia, T. Lazarashvili, I. Natelauri, V. Papava, S. Partycki, S. Pavliash-vili, A. Silagadze, D. Sorokin

რეცენზენტები: ემდ ვ. ბურდული
ემდ გ. ბერულავა

**Reviewers: Doctor of Economic Sciences V. Burduli
Doctor of Economic Sciences G. Berulava**

კონფერენციის საორგანიზაციო ჯგუფი:

თ. გოგოხია (ხელმძღვანელი), ნ. კედია, ე. ჯაბანაშვილი, მ. ბაღათურია

Organizing Group of the Conference:

T. Gogokhia (Head), N. Kedia, E. Jabanashvili, M. Bagaturia

© ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის სახელობის ინსტიტუტი, 2015

© IVANE JAVAKHISHVILI TBILISI STATE UNIVERSITY
PAATA GUGUSHVILI INSTITUTE OF ECONOMICS, 2015

ISBN 978-9941-13-435-7

ფინანსური რისკების დაზღვევის ტენდენციები საქართველოში

*თენგიზ ბერუაია
ნელიკილასონია*

საბანკო სისტემაში, სადაც საქმიანობა წლიდან წლამდე მრავალფეროვანი ხდება, სულ უფრო მეტ ყურადღებას უთმობენ რისკების მართვას. საბანკო პრაქტიკაში რისკი არის გარკვეული შემთხვევების დადგომისას ბანკისთვის ზარალის მიღების საშიშროება. იმ ბანკებში, სადაც ეფექტურად ხდება რისკების მართვა, დიდი ალბათობით, სწორადაა ორგანიზებული რისკების მართვაზე პასუხისმგებელი ერთეულების საქმიანობა. მსოფლიოში ფართოდ არის გავრცელებული საბანკო რისკების დაზღვევა. საქართველოში მსგავსი პრაქტიკა ჯერაც ჩანასახის სტადიაშია. ფინანსური რისკების დაზღვევის წილი ეროვნული ბანკის 2012 წლის ანგარიშით 0.5%-ს შეადგენს [1. გვ. 89].

საბანკო რისკი არის საბანკო საქმიანობის სიტუაციური მახასიათებელი, რომელიც გვიჩვენებს შედეგის განუსაზღვრელობას და ახასიათებს მოსალოდნელიდან რეალური შედეგის უარყოფითი გადახრის ალბათობას. კომერციული ბანკების უმთავრესი ამოცანაა რისკების შემცირება, რაც გულისხმობს ოპტიმალური თანაფარდობის დაცვას ერთი მხრივ კრედიტებს, დეპოზიტებს, სხვა ვალდებულებებსა და მეორე მხრივ საკუთარ კაპიტალს შორის [2. გვ. 287-288]. საბანკო რისკების სამი სახე არსებობს: საკრედიტო, საბაზრო და ოპერაციული.

საქართველოს ეროვნული ბანკის მიერ დადგენილი წესების მიხედვით, საბანკო სფეროს რეგულირებისათვის დადგენილია რისკის შემდეგი სახეები: საკრედიტო რისკი, საბაზრო და საპროცენტო რისკები, ლიკვიდობის რისკი, საოპერაციო რისკი, სამართლებრივი რისკი, რეპუტაციის რისკი, სტრატეგიული რისკი და შესაბამისობის რისკი [3]. აღნიშნული წესების შემუშავებას საფუძვლად უდევს ბაზელის ფორმატი

საერთაშორისო ანგარიშსწორების ბანკის ყოველწლიური შეხვედრები, საერთაშორისო პრაქტიკა და კომერციულ ბანკებში რისკების მართვის აუცილებლობა.

სადაზღვევო კომპანია აღდავი ბი-სი-აი მომხმარებელს სთავაზობს ფინანსური რისკების დაზღვევის შემდეგ პოლისებს: საბაჟო ვალდებულებათა შესრულების გარანტია – ფინანსური რისკის დაზღვევის პოლისი, საგარანტიო მომსახურება, სასაქონლო კრედიტის (კონსინგაციის) რისკების დაზღვევა.

„ჯიპიაი პოლინგმა“ შეიმუშავა სადაზღვევო პროგრამები, რომლებიც მიზნად ისახავს ფინანსური ინსტიტუტების პროფესიულ საქმიანობასთან დაკავშირებული რისკების მინიმიზებას. მათ შორისაა: ბანკების კომპლექსური სადაზღვევო მომსახურება; ელექტრონული და კომპიუტერული დანაშაულისაგან მიყენებული ქონებრივი ინტერესის დაზღვევა; კომპანიის დირექტორებისა და მენეჯერების სამოქალაქო პასუხისმგებლობის დაზღვევა.

ჩარტის ევროპა ს. ა. საქართველოს ფილიალი მომხმარებელს სთავაზობს ფინანსური რისკების დაზღვევის შემდეგ პროდუქტებს:

ა) საბანკო ბარათის მფლობელთა დაზღვევა;

• პოლისის მფლობელის მიერ გამოშვებული ბარათის თაღლითური გზით გამოყენება ბარათის დაკარგვის ან მოპარვის შემდეგ – დაკარგული ან მოპარული ბარათის უკანონოდ გამოყენება;

• ბარათით ბანკომატიდან აღებული ფულის გატაცება ძარცვა/ყაჩაღობის გზით – ძარცვა;

• ბარათით შექმნილი ნივთის ქურდობა, ძარცვა, ყაჩაღობა ან შემთხვევითი დაზიანება – შენაძენის დაცვა;

• ბარათის და მასთან ერთად ოფიციალური დოკუმენტაციის დაკარგვა ან მოპარვა – დოკუმენტების შეცვლა

ბ) კეთილსინდისიერების/ბოროტმოქმედებისგან დაზღვევა გულისხმობს ფულის ან სხვა ქონების დაკარგვას, რომელიც ქურდობის, თაღლითობის, დატაცების ან სხვა მსგავსი ბოროტმოქმედების შედეგია და ჩადენილია ორგანიზაციის თანამშრომლის მიერ განზრახ, დამოუკიდებლად ან სხვასთან შეთქმულებით. იგი მოიცავს შემდეგ რისკებს:

• თანამშრომლის (დამოუკიდებლად ან მესამე მხარესთან შეთქმულებაში მყოფი) მიერ დამზღვევისათვის განზრახ მიყენებული ზიანი;

• მესამე პირთა დანაკარგი სათავსებში;

• დანაკარგი გადაზიდვის დროს;

• გაყალბებული საგადასახადო დავალებები;

• ჩეკებისა და ფასიანი ქაღალდების გაყალბება;

• მესამე მხარის კომპიუტერული თაღლითობა.

გ) დირექტორებისა და ოფიცრების პასუხისმგებლობის დაზღვევა გულისხმობს დირექტორების, ოფიცრების და კორპორაციული პასუხისმგებლობის დაზღვევას და ითვალისწინებს კომპანიის, მისი შეიღობილი კომპანიების დირექტორებისა და ოფიცრების დაცვას მესამე მხარის სარჩელებისაგან. ასეთი მესამე მხარე მოიცავს: აქციონერებს, თანამშრომლებს, კლიენტებს, კონკურენტებს. პოლისით შეიძლება დაიფაროს შემდეგი: საიდუმლოს შენახვის ვალდებულების დარღვევა, შეცდომა, დაუდევრობა (მაგრამ არა პროფესიული პასუხისმგებლობა); დაზღვეული კომპანიის ან სხვა ორგანიზაციის დირექტორის ან ოფიცრის რაიმე სახის ქმედება; დასაქმების წესების დარღვევა.

დ) პროფესიული პასუხისმგებლობის დაზღვევა გულისხმობს ყველა იმ ზარალის დაფარვას, რომლისთვისაც დამზღვევს სარჩელი წარედგინება პროფესიული მოვალეობების დარღვევით გამოწვეული ზიანის გამო. არამართლზომიერი პროფესიული ქმედება მოიცავს: გაუფრთხილებლობას, შეცდომასა და დაუდევრობას; მოვალეობის შეუსრულებლობას; რწმუნების დარღვევას, მათ შორის რწმუნებულის ვალდებულებების დარღვევას; საიდუმლოს გათქმას; უფლებამოსილების შესახებ გარანტიის დარღვევას; ჭორს და ცილისწამებას (არა წინასწარ განზრახული სისხლის სამართლის ქმედება); თანამშრომელთა არაკეთილსინდისიერებას, თაღლითობას, ბოროტგანზრახვით ან სისხლის სამართლის ქმედებას; დოკუმენტების (და კომპიუტერული სისტემების) დაკარგვას; სასამართლოში დასწრების ხარჯების ანაზღაურებას. საინტერესოა რომ ჩარტის ევროპა ს.ა. საქართველოს ფილიალი ფინანსურ რისკებში აერთიანებს პასუხისმგებლობის დაზღვევას. საზღვარგარეთაც მიღებულია მსგავსი პრაქტიკა.

„აი-სი“ ჯგუფი მომხმარებელს სთავაზობს ფინანსური რისკების დაზღვევის შემდეგ პროდუქტებს: კომპლექსური საბანკო დაზღვევა, საქმიანობის დროებით შეჩერებისგან დაზღვევა, გირაოს დაზღვევა, საქართველოს საბაჟო დეპარტამენტის მიერ მოთხოვნილი ფინანსური გარანტიები, სხვა ფინანსური გარანტიები.

საქართველოში ფინანსური რისკების დაზღვევას გარკვეულ სტიმულაციას აძლევს სახელმწიფო. სახელმწიფო ითხოვს გარანტებს კომპანიებისგან (გარანტი არის ფინანსური ინსტრუმენტი, რომელსაც გასცემს ან ბანკი, ან სადაზღვევო კომპანია). სახელმწიფო თუ კერძო სტრუქტურები არ აფორმებენ ხელშეკრულებას შემსრულებლის მიერ გარანტიის პოლისის წარდგინის გარეშე, არც წინასწარ თანხებს რიცხავენ, რაც იმას ნიშნავს რომ ფინანსური რისკებისაგან დაზღვევა ნელ-ნელა ფეხს იკიდებს სადაზღვევო ბაზარზე.

ფინანსური რისკების დაზღვევის პროდუქტებიდან გამოყოფენ შემდეგ სადაზღვევო პაკეტებს:

საგარანტიო მომსახურება – წინასაგანდერო გარანტია (საჭიროა იმისათვის, რომ კლიენტმა ტენდერში მიიღოს მონაწილეობა); ხელშეკრულების უზრუნველყოფის გარანტია (იმისათვის, რომ კლიენტმა ბენეფიციართან გააფორმოს ხელშეკრულება); საავანსო გადახდის საგარანტიო უზრუნველყოფა (ბენეფიციართან წარსადგენად წინასწარ ავანსის ასაღებად); საბაჟო გარანტია (რაიმეს დროებითი განბაჟების ან დროებითი გადაშვების რეჟიმში მოსაქცევად); TIR-ის გარანტია (საერთაშორისო გადაზიდვებისათვის ლიცენზიის მისაღებად) და ხარისხის გარანტია (ამა თუ იმ სამუშაოს დასრულების შემდეგ ბენეფიციარი

შემსრულებელს უკავებს პროექტის ღირებულების გარკვეულ პროცენტს მასზე, რომ გარკვეული პერიოდის განმავლობაში თუ რაიმე დეფექტი აღმოიფხვრა, დაკავებული თანხის მეშვეობით კლიენტი აღმოფხვრის ამ დეფექტებს. ხარისხის გარანტიის წარდგენის შემთხვევაში დაკავებული თანხა კლიენტს უბრუნდება და ამ გარანტიის მეშვეობით ხდება მომავალში ზარალის ანაზღაურება.

ფინანსური გარანტიებიდან ყველაზე აქტიური მოთხოვნა არის წინასატენდერო, ხელშეკრულების შესრულების და საავანსო გარანტიებზე.

საქართველოს ეროვნული ბანკის მონაცემებით, ფინანსური რისკების დაზღვევა წარმოდგენილია სამი ტიპის პოლისით: ფინანსური დანაკარგებისგან დაზღვევა, ვალდებულებათა შესრულების დაზღვევა, საკრედიტო ვალდებულებათა დაზღვევა.

ვალდებულებათა შესრულების დაზღვევა (ცხრ. 1) პირველი ოთხი წელი ზრდადი იყო, ხოლო 2012 წელს ადგილი ჰქონდა ვარდნას თითქმის 50%-ით. საფინანსო დანაკარგებისგან დაზღვევის (ცხრ. 2) დინამიკა არის ზრდადი. საკრედიტო ვალდებულებათა დაზღვევისთვისაც (ცხრ. 3) ასევე დამახასიათებელია ზრდადი დინამიკა, თუმცა მისი ბაზარი ნაკლებად სტაბილურია, რადგან მუდმივად იცვლება კომპანიები ან აკლდება ძველი, ან ემატება ახალი მოთამაშე.

ცხრილი 1

ვალდებულებათა შესრულების დაზღვევა [4]

№	სადაზღვევო კომპანია	2008	2009	2010	2011	2012
1	აღლადი ბი-სი-აი	2008758	1569440	686649	1469155	793669
2	"იმედი L International" *	482912	331107	482801	507635	258962
3	ჯი-პი-აი ჰოლდინგი	507543	963617	1160358	1740533	1351179
4	„სახალხო დაზღვევა“	1036899				
5	„არდი ჯგუფი“			612191	2223767	1879410
6	„ირაო“	3062868	3511620	1169884	172010	1936
7	ტაო	645436	1332159	463788	88077	24312
8	„სტანდარტ დაზღვევა“			3018	22416	48037
9	აი-სი ჯგუფი	1174445	1962263	1117564	241664	54699
10	პარტნიორი	137384	68101	150732		
11	ვესტი	6150889	9387349	5618801		
12	მობიუსი		222351	2818485		
13	უნისონი				562318	427476
	ჯამი	15207134	19348007	14284271	7027574	4839680

ცხრილი 2

საფინანსო დანაკარგებისგან დაზღვევა [4]

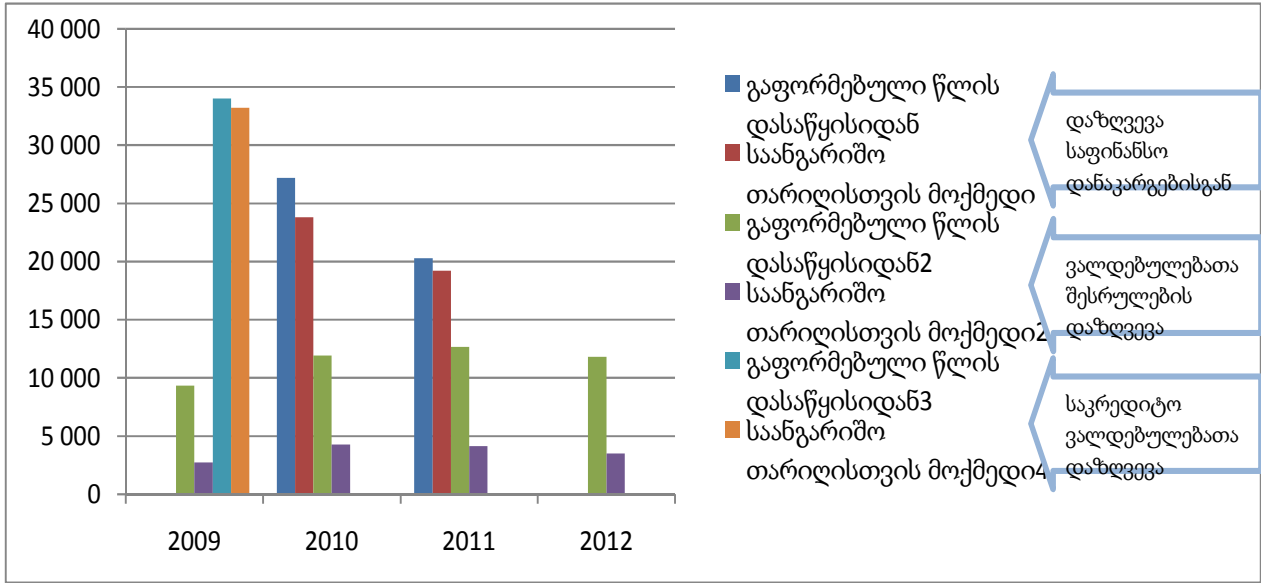
№	სადაზღვევო კომპანია	2008	2009	2010	2011	2012
1	ჯი-პი-აი ჰოლდინგი	559 321	421039	415444	504248	498320
2	„სახალხო დაზღვევა“	58746				
3	„ქართუ“		29750		38957	37341
4	„ირაო“	26103	171290	176771		750031
5	ჩართისი ჯორჯია	34122	13600	400558	577368	248 000
6	აი-სი ჯგუფი	94645	328030	253266	278422	255365
7	პარტნიორი	18738				
8	ვესტი			6374		
9	უნისონი				14496	240482
	ჯამი	791674	963709	1252414	1413490	2029654

ცხრილი 3

საკრედიტო ვალდებულებათა დაზღვევა [4]

№	სადაზღვევო კომპანია	2008	2009	2010	2011	2012
1	"იმედი L International" *		952	18,012	908,727	8,648
2	ქართუ	12,796	9,438			
3	„არდი ჯგუფი“					83,092
4	ტაო					398,916
	ჯამი	12,796	10,391	18,012	908,727	490,656

ექსპერტთა აზრით, ფინანსური რისკების დაზღვევის ბაზარი საქართველოში ზრდადია და თანდათან ვითარდება. ქვემოთ მოცემული გრაფიკიდანაც ნათლად ჩანს, რომ წლის დასაწყისისთვის გაფორმებული პოლისები ყოველთვის არ მუშაობდა წლის ბოლომდე.

გრაფიკი 1
ფინანსური რისკების პოლისების გაყიდვების სტატისტიკა 2009-2012 წწ. [4]

როგორც ვხედავთ, არც ერთი სახელმწიფო თუ კერძო სტრუქტურა არ აფორმებს ხელშეკრულებას შემსრულებლის მიერ გარანტიის პოლისის წარდგენის გარეშე, არც წინასწარ თანხებს რიცხავენ, რაც იმას ნიშნავს რომ ეს პროდუქტი ნელ-ნელა ფეხს იკიდებს სადაზღვევო ბაზარზე.

ეროვნული ბანკის მონაცემებით, ფინანსური რისკების დაზღვევა წარმოდგენილია სამი ტიპის პოლისით: ფინანსური დანაკარგებისგან დაზღვევა, ვალდებულებათა დაზღვევა, საკრედიტო ვალდებულებათა დაზღვევა. დღესდღეობით გაიცემა შემდეგი სახის ფინანსური გარანტიები: წინასატენდერო გარანტია, ხელშეკრულების უზრუნველყოფის გარანტია, საავანსო გადახდის საგარანტიო უზრუნველყოფა, საბაჟო გარანტია, TIR-ის გარანტია (საერთაშორისო გადაზიდვებისათვის ლიცენზიის მისაღებად) და ხარისხის გარანტია. პროდუქტის განვითარებისთვის ხელის შემშლელი ფაქტი იქნება, პირველ რიგში, თუ რომელიმე სადაზღვევო კომპანია ისე არ აანაზღაურებს ზარალს, როგორც გარანტიაში აქვს გაწერილი და ეს უკვე გამოიწვევს სადაზღვევო კომპანიებისადმი ნდობის დაკარგვას. სწორედ სადაზღვევო კომპანიებისადმი ნდობის არარსებობის ბრალია, რომ ბევრი ბენეფიციარი მხოლოდ ბანკიდან წარმოდგენილ ფინანსურ გარანტიას ითხოვს, რაც ხელს უშლის სადაზღვევო ბაზარზე ამ პროდუქტის განვითარებას. აქვე აღსანიშნავია, რომ პროდუქტის უმთავრესი ნაკლია ის გარემოება, რომ ის არ არის მხოლოდ დაზღვევის პროდუქტი და მისი გაცემა ბანკებსაც შეუძლიათ.

ამრიგად, საქართველოს სადაზღვევო ბაზარზე ფინანსური რისკების დაზღვევა ნაკლებად განვითარებული. დღესდღეობით მხოლოდ რამდენიმე სადაზღვევო კომპანია გაცემს ფინანსურ გარანტიებს. სადაზღვევო ბაზარზე საერთოდ არ არსებობს ფინანსური რისკების დაზღვევის პროდუქტი, რომლის გაცემა მხოლოდ სადაზღვევო კომპანიების პრეროგატივაა. ბანკები იყენებენ შიდა რისკმენეჯმენტს, რომელსაც არეგულირებს ეროვნული ბანკი. შეიძლება ითქვას, რომ ფინანსური რისკების დაზღვევაში ბანკები გვევლინება სადაზღვევო კომპანიების კონკურენტებად. სადაზღვევო სფეროში ფინანსური რისკების დაზღვევის განვითარების ხელის შემწყობ ფაქტორად შეიძლება განვიხილოთ პროექტების ზრდა, რომლებზედაც გამოცხადდება ტენდერები. ასევე მნიშვნელოვანია სადაზღვევო კომპანიებისადმი ნდობის ფაქტორის ამაღლება. ამით მეწარმე შეეცდება, ფინანსური გარანტიის საჭიროებისას მიმართოს არა ბანკს, არამედ სადაზღვევო კომპანიას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს ეროვნული ბანკის წლიური ანგარიში (2012 წელი).
2. ბერიძე რ., საბანკო მენეჯმენტი, თბილისი, 2009.
3. დებულეა „კომერციულ ბანკებში რისკების მართვის თაობაზე“, საქართველოს ეროვნული ბანკი, ბრძანება №71, 2008, 17 მარტი.
4. საქართველოს ეროვნული ბანკი. სადაზღვევო ბაზრის სტატისტიკური მაჩვენებლები.

FINANCIAL RISK INSURANCE TRENDS IN GEORGIA
Annotation

The theme of article is financial risk management and insurance system development trends in Georgia and formation of its key features, how companies manage their financial risks in Georgia and if this risks are insured, what kind of financial risk is insured by Georgian insurance companies and what is the dynamics of financial risk insurance, etc. The development of the insurance sector primarily depends on several issues such as: formation of insurance companies' culture, stabilization of economy, if societies trust for insurance companies grows. These factors impede the development of insurance sector.